

IVAN CANKAR : NA KLANCU

Ivan Cankar (1876 - 1918)

Najve ji mojster slovenske besede in osrednja postava v moderni knji evnosti izvira iz revne dru ine z Vrhnike. Na Klancu, najrevnej em delu tega kraja, se je rodil 10. maja 1876 kot osmi otrok. O e Jo ef je po odprtju trgovine s konfekcijo opustil kroja ko obrt ter od el v Bosno kot sezonski delavec in se ni ve oglasil. Vse skrbi za dru ino je morala prevzeti njegova ena.

Ivan je svojo mladost pre ival na Vrhniki, kjer se je izkazal v osnovni oli, ki jo je zaklju il z odli nim uspehom. Vrhni ka gospoda ga je zato poslala v ljubljansko realko. eprav je redno dobival tipendijo, je bil vedno v denarni stiski. olo je kljub temu zaklju il in nadaljeval tudij na Dunaju. Po enem mesecu je olo zamenjal, kmalu pa povsem opustil, ker se je pre ivljal s pisateljivanjem. S tem je postal prvi slovenski poklicni pisatelj in je bil v takratni dru bi v te kem polo aju. Na Dunaju je vseh enajst let ival v delavskem predmestju in spoznaval te ko ivljenje proletarcev. Doma je neuspe no kandidiral za poslanca, zato je politiko opustil. Preselil se je v Ljubljano na Ro nik, ki se danes imenuje Cankarjev vrh. V prvi svetovni vojni je bil interniran, vendar so ga zaradi slabega zdravja odpustili in vrnil se je na Ro nik, kasneje pa preselil v mesto. Tam je ival do konca leta 1918, ko je padel po stopnicah in za posledicami umrl tri dni kasneje v ljubljanski bolni nici.

Ivan Cankar se je izkazal na treh podro jih - kot pesnik, dramatik in pripovednik. Pesni tva se je lotil pod vplivom A. A kerca, kasneje pa je nanj vplivala evropska moderna struja. Med najve ja dela tega asa sodi zbirka *Erotika*, ki je povzro ila precej hrupa med nazadnjaki - tako je kof pokupil 700 neprodanih izvodov in jih dal za gati. S pesni tvom se je ukvarjal od leta 1892 do leta 1909, ko je spoznal, da se z upan i em ne more kosati.

V tem asu pa ni pisal samo pesmi, ampak tudi druga dela, od katerih so najbolj e rtice. Sprva je opisoval dru bene in politi ne razmere, ki jih je spoznal na Dunaju, kasneje pa predvsem love ko du evnost. Med najbolj a dela te zvrsti sodijo: *Za kri em*, zbirka socialnih rtic o krivi nem dru benem redu, ki je bila Cankarjevo najljub e delo, zbirka *Moje ivljenje*, v kateri opisuje svojo mladost. Sem sodijo *Desetica*, *Skodelica kave* in druge. Idejo za *Podobe iz sanj* je dobil v prvi svetovni vojni in govori o usodi ljudi, ki so padli za tujo dr avo.

Ustvaril je tudi ve dalj ih pripovednih del, povesti in romanov. Najbolj znana so *Na klancu*, *Martin Ka ur* ter *Hlapec Jernej in njegova pravica*. V teh delih je upodobil ljudi iz razli nih slojev in njihovo te ko ivljenje.

e najbolj pa je slovensko dru bo razkril kot dramatik. Z ustvarjanjem je za el e kot dijak in ustvaril ve del, med katerimi so najpomembnej a: komedija *Za narodov blagor*, drami *Kralj na Betajnovi* in *Hlapci* ter farsa *Pohuj anje v dolini entflorjanski*.

e kot dijak se je pokazal kot oster kritik tovari ev, kasneje pa tudi slovenske dru be. Boril se je proti slovenski zaostalosti ter s svojo kritiko vzgajal delavski razred.

Na klancu

Francka živi z materjo. Nima lepega otroka, kajti mati jo zapostavlja na račun mlajše sestre Neke. Lepih trenutkov je bilo v njenem življenju malo. Eden izmed njih pa je bil, ko ješla na Romarsko Gorov. šla je sama in sicer naj bi jo sosed Kova peljal z vozom, tako kot še nekaj drugih. Zjutraj se je hitro umila, pojedla in oblekla, vendar je zamudila voz. Zašla je tudi za njim, toda ni ga mogla dohiteti. Tisti na vozu so ji klicali, da jo bodo počakali pri mlinu. Francka je še vedno tekla in videla, kako so se pri mlinu ustavili, na voz sta vstopila mati in sestra, nato pa so odpeljali naprej. Solze so ji silile v oči, toda nihče je ni opazil. Pomislila je, da bi voz lahko ujela po bližnjih skozi gozd, vendar se je bala, da bi se zgubila. Zato je še kar tekla in klicala in končno so jo opazili. Vendar niso ustavili. Samo noro evali so se iz nje, ko je brezupno tekla za njimi. Voznik je še nekaj časa upoasljal in Francka je skočila na voz. Še preden so prišli do Gore, je pozabila še vse gorje tega dne in se samo veselila. Francka je šla najprej k mami, nato pa se je sprehajala med otroci. Z desetico, ki jo je dobila od matere, si je kupila piškotke in svetinjo. Domov so se vrnili šele pozno zvečer. Materi in Neke je dala piškote in tri preostale krajcarje. V spanju pa so se ji znova prikazovali brezupni teki za vozom.

Štirinajstimi leti ješla sluit v mesto k stari vdovi Mari evki. To je bila udna starka, ki je skoparila z denarjem in živela v stari in sivi pritli nihi. Pri njej je brezplačno sluit tudi bebast hlapec. Vdova je Francko najela samo zato, ker je bila poceni. V asih jih je obiskala Franckina mati. Takrat se je dolge ure pogovarjala z Mari evko, ob odhodu pa je vzela denar, ki ga je Francka prislila. Ko je Francka sluita še drugo leto, je spoznala nekega umetnika. Bil je gosposko oblečen in se je uglašeno obnašal. Francko je klical Fanny in vzljubila ga je. Toda on jo je kmalu zapustil, kajti deklet z raskavimi rokami ni bilo zanj. Francka je zbežala domov in zbolela.

Njena naslednja sluitba je bila v trgu. Tu je spoznala krojača Toneta Mihova, ki je bil ugleden lovek in so ga vsi zelo cenili. Veliko je bral, bil pa je tudi v odboru bralnega društva. Francko je oaral s pripovedovanjem o lepih prihodnostih v Ljubljani ali celo v Ameriki, zato sta se poročila. Toda še na poročilo je Francka zaslužila nesrečo. Kmalu je prišel v trg krojač, ki je odprl trgovino z narejenimi oblekami. Tone ga sprva gledal zaničljivo, kajti sam je delal dražje obleke iz boljega blaga. Toda ljudje so raje kupovali ceneje pri novem krojaču in Tone je začel ostajati brez dela. Kmalu je izgubil tudi mesto govornika, kar ga je še posebej prizadelo. Ker ni mogel več poravnati računov, je prodal hišo ter se s Francko in tremi otroki preselil na Klanec.

Tam se je zapil, nekega dne pa odšel v svet ter se nikoli več ni vrnil. Tako je Francka, kot še njena mati, ostala sama s tremi otroki, ki jih je morala preživljati. Nekajkrat si je sposodila denar od matere.

Po Mihovovem odhodu se je mati priselila k njim. Oslabela je in več dni preležala. Franckini otroci Lojze, Tone in Francka so začeli odhajati od doma. Francka je še hodila v šolo, Tone je odšel za krojača, Lojze pa se je izkazal v olini, zato ga je gospoda poslala v Ljubljano na nadaljnji študij. Vsi pomembnejši ljudje so obljubili podporo in Franckini družini se je obetala

lepa prihodnost. Lojze je skupaj z materjo odšel v Ljubljano h gospodinji, pri kateri je živel več študentov. Po njenem odhodu se je poutil popolnoma samega in zapuščenega. V sanjah je videval očetovo in bratovo usodo in zdelo se mu je, da je to tudi njegova.

Francka je umrla mati in ostala je sama z malo Francko. Lojze je bil v tretji olini. Zmanjkovati mu je prišlo denarja. Vse obljube, ki so jih nekdanje dajali ugledni ljudje, so bile pozabljene. Francka je vedno težko zbirala denar za Lojzetovo najemnino, hrano in obleko. Ko je zbrala denar in se vrnila domov, pa je tam zagledala Lojzeta. Želel je ostati doma. Vsi tovariši, s katerimi je živel v Ljubljani, so nanj gledali kot na revca, ki živi od milosti drugih. Tudi v olini se je spremenil. Za očetel je sanjariti in polenil se je. Neznansko si je želel, da bi pripeljal vse s Klanca in revčine v lepo in bogato mesto. V Ljubljani mu ni bilo več všeč, toda mati ga je prepričala, da se je vrnil. Spremljala ga je na dolgi poti.

Kmalu po vrnitvi domov je Francko zapustil očetel njen zadnji otrok. Mala Francka je odšla delat kot dekla in pestrna. Mati je ostala sama. Šla je obiskat Toneta v Ljubljano, pa ga ni našla, saj je očetel pred mesecem dni odšel. Gospodinja ji je tudi povedala, da se je zelo pokvaril in pustil olo. Nekega dne pa se je Tone vrnil. Zaradi slabega vida ni mogel več delati, bil pa je tudi zelo bolan. Pri materi je prespal in umrl očetel naslednje noči. Prišli so tudi Francka, očetel bolj suha kot je bila, vendar se je morala kmalu vrniti v Ljubljano. Zadnji se je vrnil domov Lojze. Tudi sam je bil bolan in obubošan. Doma je našel umirajočo mater, ki je izdihnila očetel isti večer.

Opis oseb

Francka je odrasla brez očetel. Bila je zapostavljena nezakonska hči, ki ji je mati dajala samo streho nad glavo, obleko in hrano, ljubezni pa nikoli - to je dobila njena mlajša sestra Neža. Očetel kot otrok ni imela lepega življenja. Neprestano je morala delati in hoditi okoli umazana in v starih cunjah : *"In očetel tiste stare obleke ni smela imeti ves dan; precej se je preoblekla, ko je prišla od mame, in je hodila raztrgana okoli; Neža pa je posedala gosposko v rdečo natoem krilu"*. Neprestano si je želela le malo prijaznosti in nečloveštva, ki pa je ni dobila. Kljub temu pa je zrastle v skromno in poštenovalno mater. Zaradi nesrečnega otroštva pa jo je vedno bilo strah uboštvatva : *"Ali Francka sama se je bala življenja. Komaj je stopila vanj, očetel tisti večer, ko je stala v poro ni obleki in s poro nim vencem na glavi v večin in se je držala krčevito za duri, da bi se ne zgrudila od slabosti in nerazumljivega strahu, so minile vse sanje in vse priakovanje je izginilo"*. Za svoje otroke bi števovale in storila vse, le da bi jih rešila revčine : *"Ko bi mu mogla pomagati, bi si odsekala roko. Nimam da bi mu kupila enkrat kos kruha za večerjo"*.

Lojze je Franckin prvorojeni sin. Bil je debel, toda bled. Očetel je imel take kot mati - velike, za udene in plahe. Matere se je venomer držal za krilo. Bujna domišljija mu je dajala snov za pripoved. Kadar je prišel iz oline, je stal v kuhinji in materi pripovedoval tako udne zgodbe, ki si jih sproti izmišljal, izhajal pa je iz enega stavka ali besede, ki jo je slučajno videl ali slišal. Dokler očetel ni odšel, ga je silil k branju lankov iz nemških asopisov. Lojze je verjel, da obstaja boljše življenje tudi zanj. Bil je zelo podoben očetel

etu. Tudi sam je sedel za mizo in si zidal gradove v oblakih. To se mu je dogajalo tudi v oli. Ustvaril si je svet, katerega ni bilo, zato je postal nesre en, pustil olo in sku al sre o najti sre o kje drugje, kar pa mu seveda ni uspelo.

Tone Mihov je bil, ko ga je Francka spoznala, mlad in droben fant s suhljatim obrazom. S rjavimi in svetlimi o mi je veselo gledal izpod visokega in plo atega ela. Bil je izobra en, kajti bral je knjige in asopise. Bil je v odboru bralnega dru tva. Najbolj si je tel v ast, da je lahko ob razli nih veselicah skrbel za govore. V tem pogledu je bil blizu gosposki dru bi. Po poklicu je bil ugleden kroja , ival je tudi za gospodo. Francko je znal osvojiti s svojim na inom govorjenja :*"Nikoli in sli ala toliko lepih besed, bo ale so jo kakor z ljube o roko"*. Prihodnost je videl v ve jih mestih ali celo v tujini : *"V Ljubljano pojdeva, bo videla, tam bo vse druga e. Kdor ima kaj koraj e, gre stran, tukaj ni ni . Ali e dalje, Francka, morda v Ameriko, tam je ivljenje vse druga no, ljudje so druga ni, tam so vsi gospodje, vsak je gospod, ki kaj zna ali kaj premore"*. Ko mu je novi kroja prevzel delo ga je to pojezilo, dokon no pa ga je potrl o, ko pa mu je ta prevzel mesto govornika : *"Kruh mi je vzel in e ast povrhu"*

Ideja dela

Klanec je Cankarjev simbol za vse zatirane in izkori ane ljudi ne samo doma temve tudi po svetu in pa tudi simbol zasu njene domovine in rev ine. V tem delu pa je tudi dopolnil odnos do matere, ustva ki sega od povelj evanja da samoobto be. S podobo Franckinega teka za vozom je prikazal ves brezup rev ine in nemo v boju za bolj e ivljenje. Voz uporabi kot prispodob o za sre nej o prihodnost, na njem sedijo veseli in brezskrbni romarji. Ne glede na to, kako hitro te e, je voz vedno pred njo, ona pa omaga in pade. Klanec je brezizhodni kraj. Kdor je tam rojen, bo tam umrl. Lahko e tako posku a pobegniti, sre a mu je vedno opote a. Francka je ve krat od la od doma, vendar se je vedno vrnila. Njeni otroci so prav tako iskali bolj e ivljenje, vendar so se vsi vrnili domov. V romanu pa opazimo optimizem, ki je prikazan z u iteljevim oknom, ki ga opazuje Lojze. Okno je simbol za izobra enost, napredek in prebujenje ljudstva.

Viri

1. Ivan Cankar : NA KLANCU, Cankarjeva zalo ba, Ljubljana, 1952
2. Francka Varl-Purkeljc : NA I KNJI EVNIKI IN NJIHOVA DELA, Zalo ba Obzorja, Maribor, 1989